

EVAKUERINGEN UNDER OCH EFTER VINTERKRIGET

Denna information är sammanställd av olika artiklar hämtade från en finsk hemsida:

Arvet efter Veteranerna - Ett självständigt fosterland

Bakom hemsidan finns en rad organisationer och några medieföretag Kadettikunta-Kadettkåren ry, Opetushallitus, Krigsveteranförbundet, Frontveteranförbundet, Frontveteranförbundet, Frontkvinnornas förbund, Förbundet för de Stupades Anhöriga, Krigsfångarna, Försvarsmakten, HyperGraph Oy, MTV3 Internet, Förbundet för lärare inom historia och samhällslära.

<http://www.veteraanienperinto.fi/svenska/johdanto/johdanto.htm>

De evakuerade

Redan före vinterkriget i oktober-november 1939 förflyttades ca 100 000 personer från sina hemtrakter i närheten av gränsen. Man började strax kalla dem evakuerade. Ingen kunde då förutse avfärdens slutgiltighet. Då vinterkriget brutit ut var ett stort antal människor tvungna att evakueras, så att i slutet av kriget var det totala antalet redan ca en halv miljon. De evakuerade förlorade sina hem och i allmänhet nära nog hela sin egendom. Mödrarna var tvungna att i främmande förhållanden ensam svara för sina familjer då männen var vid fronten.

De förflyttade inkvarterades till en början närmast i privata hushåll på landsbygden. Det var fråga om en nödlösning, eftersom myndigheterna inte hade berett sig på att upprätta flyktingläger. För de evakuerade var lösningen mycket mänskligare än lägerinkvartering, men placeringen i samma bostäder av människor som hörde till olika släkter med olika bakgrund skedde inte alltid friktionsfritt.

EVAKUERINGARNA UNDER VINTERKRIGET

EN PRESTATION SOM JÄMSIDES MED AVVÄRJNINGSGEGERN SÖKER SIN MOTSVARIGHET I HISTORIEN
Antti Henttonen

Vinterkriget utbröt överraskade Finlands folk trots många varnande tecken: Man hade inte trott att röda armén skulle anfalla. Vår egen fältarmé med sina skyddstrupper var tack vare de extra repetitionsövningarna som börjat oktober beredd om än dåligt beväpnad, men för evakuering av civilbefolkning och egendom fanns inga planer. Förflyttningen av över 400 000 människor och nära nog all lös egendom från landskapet nödgades man evakuera hals över huvud genom improvisation. Människorna räddades men privat liksom företagens och samfundens egendom blev i stor utsträckning kvar åt erövraren.

Tre skeden

Förflyttningarna av befolkningen i samband med vinterkriget skedde i tre skeden: före krigets utbrott, under kriget och efter freden.

Före kriget gavs order om att en smal gränsszon på Karelska näset och vissa byar nordost om Ladoga samt öar i Finska viken skulle utrymmas. Under kriget var man tvungen att i brådskande ordning utvidga evakueringsområdet, varvid egendom förstördes eller blev kvar i händerna på fienden. Den hårda kolden, bristen på transportfordon och luftbombningarna försvårade evakueringen. Också bristen på planer och bristande samarbete myndigheterna emellan var till förfång. Förflyttningarna efter freden måste ske inom en oskäligt kort tid.

Evakueringen i gränsocknarna och i Viborg var till en början frivillig, tills länsstyrelsen den 8 oktober gav order om att åldringar, barn och sjuka skulle flyttas bort från gränsocknarna i Karelen och från en del öar i Finska viken. I detta skede dirigerades befolkningen till socknarna i västra Karelen. Evakueringen gällde också sådan egendom som den anfallande fienden kunde ha nytta av. Då förhandlingsläget skärptes inleddes 17.10. en obligatorisk förflyttning av befolkningen från Karelens gränskommuner inom en 5-10 km bred zon. Ordern gällde tyvärr inte de tre byarna i Hirsyläkröken i Suojärvi. Då kriget bröt ut hamnade dessa byars 1 400 invånare i fångenskap hos ryssarna.

Ansvaret på armén

Då de civila myndigheterna inte klarade av att behärska läget överfördes ansvaret för evakueringarna på försvarsmakten den 17 oktober. Uppgiften sköttes av staben för Viborgs skyddskårsdistrikt som var underställd II Armékåren. Den gav detaljerade anvisningar transporten av befolkningen, inkvarteringen och bespisningen som skedde med statens medel samt om packandet av egendom på eget ansvar och om märkning, transport och slaktning av djur, säckning av spannmål och balning av foder, transport av jordbruksmaskiner och annan egendom till uppsamlingsplatser osv. Anvisningarna följdes inte alltid tillräckligt noggrant, vilket på sommaren 1940 försvårade identifieringen av den egendom som man kunnat rädda.

I oktober evakuerades ca 15 000 personer. Då underhandlingarna drog ut på tiden, började man tro, att det inte skulle bli något krig. I den tron återvände nära nog hälften av de evakuerade till sina hem, en del endast en dag eller två före krigets utbrott. Då blev det verkligen bråttom med att på nytt bege sig iväg undan kanonelden. "Ko venäläiset tulliit ovest, ni myö lähettii ikkunoist/Då ryssarna kom in genom dörren for jag ut genom fönstret", mindes gränsvånarna efteråt. "Ja nii ol kiire lähtö, ettei kerent itkemäkää/ Det var så bråttom så att jag inte hann gråta", sade andra. Gråten kom i mars då det blev klart att det inte fanns några möjligheter att flytta tillbaka.

Människorna i säkerhet, egendomen fick bli kvar

Det blev bråttom för myndigheterna att rädda människorna, egendom fick bli kvar. Boskapen sköts i fähusen och spannmålen blev kvar i lårarna. Många tände själva eld på sina hem, så att fienden inte skulle få skydd i dem. Soldaterna tände eld på resten genom att följa den brända jordens taktik.

Människorna transporterades i regel nattetid i tågens person- och godsvagnar samt med bilar, men de drog också fram med häst och till fots med boskapen. Det rådde brist på hästar, eftersom dessa hade överlåtits åt armén. För samtransport fick var och en ta med sig endast två handbagage. På de större stationerna hade på försorg av folkförsörjningen, armén samt lottorna och skyddskårens ordnats bespisning och sjukvård. Som samarbetsorgan för statens myndigheter och medborgarorganisationerna hade man inrättat Vapaan Huollon keskustoimikunta.

Förflyttningen av förnödenheterna försvårades av att hälften av spannmålen var otröskad och den tröskade spannmålen var osäckad, fodret obalat och boskapen var inte märkt. Dessutom störde evakuerings- och militärtransporterna varandra på de vintriga vägarna. Soldaterna hade förtur. De ryska trupperna erövrade den evakuerade gränssonen tämligen snabbt, varvid man tvingades att skyndsamt tömma nya områden. Den 3 december inrättades en evakueringsbyrå vid staben för

Viborgs skyddskår. Byrån tillställdes en militärpolis. Till byråns chef utsågs agronomen, fänrik Johannes Virolainen som fungerat som folkförsörjningsdistriktets byråchef. Genom tvångsrekvirering skaffade byrån som leddes av reservfänriken bussar och lastbilar för sina behov.

Arbetspliktiga samlades i arbetskompanier till vilka man skaffade hästar. Trots det var resurserna i förhållande till uppgiftens omfattning och svårighetsgrad mycket begränsade.

Det mest spännande var transporten av befolkningen med pråmar från östra sidan av Viborg över Viborgska viken till Säkkijärvi. Till all lycka skyddade det dimmiga och snöiga vädret mot flygplanens anfall denna århundradens största transport som skedde vattenvägen liksom också landtransporterna under dessa dagar. I februari skedde också sådana förflyttningar med ödesdigra följder.

Under tiden som kriget pågick måste man omorganisera evakueringsorganisationen och flytta byrån från Viborg till Imatra i anslutning till staben för Karelska Armén. I Ladoga-Karelen leddes evakueringen från IV Armékårens stab samt i Kajanaland och Lappland från staberna där. I städerna på hemmafrenten ansvarade befolkningskyddsmyndigheterna för uppgiften.

Kapplöpning med röda armén

Freden i Moskva avslutade oväntat kriget den 13 mars. Mellan frontlinjen och den nya gränsen fanns vidsträckt område som måste evakueras inom några dagar. Det var en kapplöpning med röda armén. Det fanns ännu 100 000 människor, tiotusentals djur, miljontals kilo spannmål, stora industri- och affärsföretagslager och maskiner samt en enorm mängd privat egendom som skulle flyttas. För uppgiften behövdes stora mängder transportmedel och arbetskraft. Under de sista timmarna lyckades man rädda vissa storkvarnars spannmålslager före ryssarnas ankomst. Vägarna blockerades av evakuerad befolkning och trötta soldattrupper som vandrade västerut samt av dem som körde österut för att hämta varor i trängseln med fordonen som återvände med sina laster. Det fanns för litet utrustning och arbetskraft. I södra Karelen underlättades läget något av de tre järnvägarna, där fanns ju landets tätaste järnvägsnät. I Ladoga-Karelen skulle man ha behövt transportmedel och tid mångfalt mera. På grund av tidtabellen som ryssarna dikterade blev stora mängder egendom kvar i deras händer. I Salla och inom arrendeområdet i Hangö var det lättare. Industriinrättningarnas maskiner från den nya gränsens västsida, som man med stor möda flyttat, måste man föra tillbaka.

De tjocka drivorna och frosten på vårvintern försvårade förflyttningen av boskapen. Djuren samlades också ihop i stora djurläger. Armén och skyddskåreerna ställde upp slaktgrupper för att avliva de uttröttade djuren. Också mul- och klövsjukan som brutit ut krävde masslakt.

Öden i deras brokiga mångfald.

Karelen befolkning ville inte stanna kvar i sina hemtrakter som Sovjetunionen erövrade. Människorna visste vilket öde som skulle vänta dem och röstade "med fötterna". De levde vidare i ett stympat Finland, som dock hade bevarat sin självständighet - om också i främmande trakter och utan vetskap om framtiden.

Många händelser och historier hör ihop med evakueringsresorna som i stor utsträckning skedde med kvinnornas, barnens och åldringarnas krafter. Det var födslar, dödsfall och sorgbud från fronten. Fredligheten och tron på livet bestod, och ej heller förlorade man humorn helt och hållet.

Den förflyttade befolkningen

Moskvafreden år 1940 medförde en hemlös förflyttad befolkning som bestod av 420000-430000 personer. Över hälften var karelsk landsortsbefolkning. Dessutom förlorade invånarna i Hangö och en del av människorna uppe i nordost sina hem. Placeringen av den förflyttade befolkningen var ett stort ekonomiskt och socialt problem. Den befolkning som hade fått sin utkomst från jordbruket försökte man i regel få placerad inom den tidigare näringen. I juni 1940 stiftades en snabbkolonisationslag. Då följande krig bröt ut ett år senare, hade redan ca 13000 nya jordbrukslägenheter ställts i ordning eller höll på att färdigställas.

En del av den förflyttade befolkningen härstammade från städerna Viborg, Sordavala och Kexholm. I augusti 1940 stiftades en ersättningslag, genom vilken man strävade efter att ersätta också den egendom som stadsborna hade förlorat. Finansieringen ordnades närmast med de medel vilka erhållits genom förmögenhetsöverlåtelseskatten i ett för allt. Genom det finländska samhällets stora ansträngningar klarade man synnerligen väl av, också internationellt sett, att sköta frågan om den förflyttade befolkningen. De ekonomiska ersättningarna kunde ändå inte ersätta den förflyttade befolkningens själsliga förluster.

Den förflyttade befolkningens återkomst till sina hemtrakter under fortsättningskriget

Då fortsättningskrigets anfallsskede hade inletts kände ett stort antal av dem som hörde till den förflyttade befolkningen en stark lust att flytta tillbaka till sina hemtrakter så fort som möjligt. Då de avträdde områdena på självständighetsdagen 1941 åter anslöts till Finland var återflyttningen också vårt lands officiella politik. Före våren 1942 flyttade ca 100 000 personer till Karelen.

Antalet steg före årsslutet till 235 000 och till 280 000 före våren 1944. Ett ivrigt byggnads- och reparationsarbete började i Karelen. I detta bistod trupperna som fanns inom området samt Finlands Vapenbrödra Förbund, som hade inrättats år 1940 och som utövade ett omfattande socialarbete bland vapenbröderna förutom talkoverksamheten. Planer för en eventuell ny evakuering av Karelen hade uppgjorts redan år 1943. Evakueringen inleddes på sommaren 1944 först efter att storanfallet hade börjat och lett till genombrott. Evakueringen lyckades förhållandevis väl, fastän en del av dem som evakuerades blev tvungna att ge sig iväg utan någon som helst tid för förberedelser.